

Centre of Expertise
Veiligheid & Veerkracht
Een initiatief van ANPG

Open Universiteit

Prof. dr. Janine Janssen

Ouderenmishandeling

1

Wie ben ik?

- Lector Geweld in Afhankelijkheidsrelaties (GiA)
 - Gaat over geweld in afhankelijkheidsrelaties (GiA)
 - Drie domeinen:
 - Gezin/familie
 - Professionals/instituties
 - Mensenhandel
- Hoofd onderzoek van het Landelijk Expertise Centrum Eer Gerelateerd Geweld (LEC EGG) van de nationale politie
 - Taken: operationele ondersteuning, wetenschappelijk onderzoek, advisering (rijks)overheid, voorlichting/onderwijs en opbouw/onderhoud netwerk
- Hoogleraar Criminologie & Rechtsantropologie aan de Open Universiteit

2

Een definitie

Ouderenmishandeling is al het handelen of het nalaten van handelen van al degenen die in een terugkerende persoonlijke of professionele relatie met de oudere (iemand van 65 jaar of ouder) staan, waardoor de oudere persoon lichamelijke en/of psychische en/of materiële schade lijdt, en waarbij van de kant van de oudere sprake is van een vorm van gedeeltelijke of volledige afhankelijkheid

3

Verschijningsvormen

1. Lichamelijke mishandeling
2. Seksuele mishandeling
3. Financiële mishandeling
4. Geestelijke mishandeling
5. Verwaarlozing
6. Schending van rechten

Let op! Dit kan allemaal naast elkaar voorkomen!

4

Prevalentieonderzoek

- Drie gemeenten: Boxtel, Tilburg, Rotterdam
- Steekproef 8896 65-plussers zijn per brief benaderd
- 4199 adressen bezocht
- 1002 bruikbare interviews

5

Kenmerken van respondenten

- 47,4% vrouw, 52,6% man
- Gemiddelde leeftijd 74,8 jaar
- Leeftijden lopen uiteen van 65 tot 100 jaar
- Circa 90% heeft een Nederlandse achtergrond

6

Uitkomsten (1): Hoe vaak komt het voor?

- 5,5% heeft sinds 65 te maken gehad met een vorm van ouderenmishandeling
- 2,0% heeft te maken gehad met ouderenmishandeling in het afgelopen jaar
- 1 op de 20 heeft ooit met ouderenmishandeling te maken gehad
- Jaarlijks wordt 1 op de 50 slachtoffer van ouderenmishandeling

7

Uitkomsten (2): Welke soort mishandeling?

- Financiële benadeling is het meest gerapporteerd
- Gevolgd door psychische en fysieke mishandeling
- Verwaarlozing en seksuele mishandeling werd niet of nauwelijks gerapporteerd
- Bij 1 op de 10 slachtoffers is sprake van meerdere vormen van ouderenmishandeling
- Bij de meeste slachtoffers herhaalt ouderenmishandeling zich

8

Uitkomsten (3): Slachtoffers

- Ongeveer de helft van de slachtoffers is vrouw en de andere helft is man
- Bijna alles slachtoffers hebben een Nederlandse achtergrond (98,2%)
- Slachtoffers zijn kwetsbaarder dan 65-plussers die geen slachtoffer zijn (financieel, gezondheid, sociaal netwerk, psychisch en stressvolle gebeurtenissen)

9

Uitkomsten (4): Praten en hulp

- De meeste slachtoffers bespreken de gebeurtenissen met anderen (vooral familie)
- Als slachtoffers met professionals spreken, dan vooral met Veilig Thuis en met de politie
- Naar aanleiding van het bespreken heeft ongeveer de helft hulp ontvangen
- Gevolgen: emotioneel, relationeel en in de sociale omgeving

10

Uitkomsten (5): De pleger

- Zes op de tien plegers is man
- Vriend(in), kennis, buurman, broer, zus, zoon of dochter
- Een deel van de plegers heeft te maken met financiële problemen, verslavingsproblemen, emotionele problemen en/of is in aanraking met justitie geweest
- Een deel van de plegers heeft een beperkt sociaal netwerk

11

Verder lezen

[Aard en omvang ouderenmishandeling - Regioplan](#)

12

Financiële ouderenmishandeling, juridische aspecten

prof. mr. Kees Blankman
Bijzonder hoogleraar Ouderenrecht

13

Centrale vraag en onderwerpen

- ▶ Welke mogelijkheden biedt het recht voor preventie en aanpak van financieel misbruik en wat is de relatie met wilsonbekwaamheid en onbehoorlijke beïnvloeding van ouderen?
- ▶ Cijfers over ouderen, financieel misbruik en beschermingsmaatregelen voor ouderen
- ▶ Onderzoek naar onbehoorlijke beïnvloeding
- ▶ (mogelijke) juridische reacties/oplossingen

14

Om hoeveel ouderen gaat het?

- ▶ Van de Nederlandse bevolking (circa 18 miljoen) is 20,2 % (3.650.000) 65 jaar of ouder (CBS)
- ▶ In 2022 bijna 4.000 meldingen bij Veilig Thuis van ouderenmishandeling (1400 fin. misbruik)
- ▶ Meer dan 70% van alle personen onder curatele, bewind of mentorschap ($\pm$ 400.000) is $\geq$ 65 jr
- ▶ Bij levenstestamenten ($\geq$ 1.500.000) onbekend

15

Vaststellen soms moeilijk

- ▶ Fin. misbruik in de toekomst: meer ouderen, meer ouderen zorgafhankelijk, meer ouderen thuiswonend en meer ouderen met vermogen
- ▶ Anders dan bij kindermishandeling want fin. misbruik vindt meer in het verborgene plaats en wordt niet altijd als misbruik ervaren
- ▶ Vrouw (93) met inwonende zoon: "ik ga met mijn zoon toch geen ruzie over geld maken"

16

Wils(on)bekwaamheid, een belangrijk maar lastig begrip

- ▶ Wilsbekwaamheid wordt in de wet vaak omschreven als: “in staat tot een redelijke waardering van zijn belangen ter zake”
- ▶ **Wilsonbekwaam** is iets niet kunnen; **handelingsonbekwaam of onbevoegd** is iets niet mogen; beide vormen van onbekwaamheid vallen niet altijd samen
- ▶ Vroeger nadruk op rechtszekerheid en op het vermijden van ruis in het maatschappelijk en rechtsverkeer

17

Wils(on)bekwaamheid, vervolg

- ▶ Bij beslissingen, overeenkomsten sluiten of het opstellen van een (levens)testament wordt wilsbekwaamheid verondersteld dwz je snapt waar het om gaat en overziet de gevolgen
- ▶ Niet altijd duidelijk of de oudere ter zake van een schenking of testament wilsbekwaam is
- ▶ Beoordelen wilsbekwaamheid soms lastig
- ▶ Zie ook: <https://www.richtlijnenlangdurigezorg.nl/> en/of <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/kwaliteit-van-de-zorg/documenten/publicaties/2024/04/22/handreiking-goede-clientvertegenwoordiging>

18

Beslisvaardigheden Axel Liégeois voor beoordeling wilsbekwaamheid

- ▶ Beoordelen v.d. situatie (relevante info begrijpen; toe kunnen passen op eigen situatie en inzicht krijgen in eigen situatie)
- ▶ Vermogen om keuzemogelijkheden te overwegen
- ▶ Vermogen om de effecten van de keuze (voor zichzelf en voor anderen) te kunnen inschatten
- ▶ Kunnen verhelderen v.d. motieven voor de keuze (kunnen motiveren van keuze op invoelbare en begrijpelijke wijze)
- ▶ Vrij zijn van dwingende invloeden van binnenuit of van buitenaf
- ▶ Motiveren vanuit eigen waarden en doelen

19

Onderzoek bij Veilig Thuis

- ▶ Ouderenmishandeling veelal (ook) financieel
- ▶ Vermoedelijke pleger vaak partner of verwant
- ▶ Onbehoorlijke beïnvloeding vier kenmerken:
- ▶ Machtspositie pleger en handelingen pleger, kwetsbaarheid slachtoffer en (fin.) schade
- ▶ Risicofactoren (zorg)afhankelijkheid en klein netwerk (niet: hoge leeftijd of alleen wonen)
- ▶ Beschermende factor; tijdig regelen en vormen van formele of informele controle

20

Pleger, slachtoffer en omgeving

- ▶ Plegers ook niet-inwonend familielid, vriendin, buurman, poetsvrouw of tandartsassistente
- ▶ Toenadering zoeken, isoleren en kaalplukken
- ▶ Omgeving van de oudere reageert aanvankelijk *positief* (wat goed van hem of haar), gevolgd door dit is *vreemd*, het *klopt niet* en dit is *fout*

21

Financieel misbruik ouderen en onbehoorlijke beïnvloeding (OB)

- ▶ OB kan een vorm van ouderenmishandeling zijn bijv. psychische mishandeling, maar bij financieel misbruik is het meer een instrument om het misbruik te kunnen realiseren
- ▶ OB: het sturen van de besluitvorming van een oudere binnen een afhankelijkheidsrelatie
- ▶ Er is een gestoorde onvrije wilsvorming bij de oudere door een externe oorzaak, en niet door een interne zoals bij wilsonbekwaamheid

22

Vier types (vermoedelijke) plegers

- ▶ Klassieke pleger (opzet, strategie, isoleren)
- ▶ Kwetsbare pleger (zelf afhankelijk, verslaafd)
- ▶ Dominante pleger (soms in combinatie met geen begrip van dementie bij partner/verwant)
- ▶ Goedbedoelde pleger (ontspoorde zorg; ouder wordend echtpaar heeft beloofd tot de dood voor elkaar te blijven zorgen)

23

Overwegingen om niet te melden of anderszins actie te ondernemen

Niet ingrijpen want:

- ▶ Onnodig
- ▶ Onwenselijk
- ▶ Onmogelijk
- ▶ Angst

Melden gaat toch niet helpen, ik heb een geheimhoudingsplicht (bankmedewerker) of het slachtoffer ziet zich niet als slachtoffer

24

Mogelijke interventies/reacties en haken en ogen daarbij I

- ▶ Geen medewerking Ambtenaar B. S. of notaris; er komt geen huwelijk/testament tot stand
- ▶ Bankmedewerker accepteert volmacht niet; ruimte voor opheffing geheimhoudingsplicht?
- ▶ Beroep op wilsonbekwaamheid (art. 3:34 BW) of onbehoorlijke beïnvloeding is lastig

25

Mogelijke interventies/reacties en haken en ogen daarbij II

- ▶ Verzoek instelling bewind of curatele, maar Veilig Thuis en gevolmachtigde niet bevoegd; wettelijke voorkeur bij benoeming curator of bewindvoerder maakt passeren dader lastig
- ▶ Benoeming tijdelijk bewindvoerder om te onderzoeken of er sprake is van misbruik
- ▶ Toekomst? rechter benoemt 'volmachtbewaker' bij levenstestament of volmacht waarbij de gevolmachtigde over grenzen gaat

26

Mogelijke interventies/reacties en haken en ogen daarbij III

- ▶ Wet kent niet onbehoorlijke beïnvloeding als wilsgebrek; wel misbruik van omstandigheden; achteraf ongedaan maken van rechtshandelingen
- ▶ Omkering bewijslast in meer gevallen dan nu bij een handeling door een zorgafhankelijke oudere die apert schadelijk voor hem/haar is; zie ook art. 7:176 BW
- ▶ Strafrechtprocedure (oplichting art. 326 Sr?)
- ▶ Gedwongen opneming in zorginstelling mogelijk bij (dreigende) ernstige financiële schade (WZD of Wvggz)

27